

POSTANOWIENIE

Dnia 16 lipca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z odwołania H. [...] spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w S.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w S.
z udziałem D. T.
o podleganie ubezpieczeniom społecznym,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 16
lipca 2020 r.,
na skutek skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 9 kwietnia 2019 r., sygn. akt III AUa (...),

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza od skarżącej H. Spółki z o.o. w S. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S. 240 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z 9 kwietnia 2019 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w S. z 18 lipca 2018 r. i oddalił odwołanie skarżącej H. spółki z o.o. w S. od decyzji pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S. z 1 grudnia 2017 r., stwierdzającej, że D. T. jako osoba wykonująca w spółce pracę na podstawie umowy o świadczenie usług, do której stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące zlecenia, podlega obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym w okresach od 3 marca do 30 kwietnia, od 5 do 30 maja oraz od 2 czerwca do 31 lipca 2014 r. oraz określającej również wysokość podstawy wymiaru składek. Sąd

Okręgowy uwzględnił odwołanie spółki i stwierdził, że nie ma uzasadnienia podleganie ubezpieczeniom społecznym, jako że strony łączyła umowa o dzieło. Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu orzeczenia reformatoryjnego uznał, że Sąd Okręgowy dokonał nieprawidłowej oceny prawnej. Prawidłowo ustalone przez Sąd Okręgowy prace polegające na umieszczaniu na próbkach tkanin numerów, aby w ten sposób stworzyć katalog próbek materiałów, zgodny z góry ustalonym wzornikiem, a w dalszej kolejności powielanie tych katalogów w dziesiątkach, setkach, czy tysiącach, w żadnym przypadku nie stanowi dzieła, ani szeregu dzieł. Jest tak zwłaszcza, gdy uwzględni się wynikającą ze zgromadzonego materiału dowodowego okoliczność, iż katalogi miały być wykonywane wyłącznie według ustalonego wzornika, a wynagrodzenie było ustalane od ilości wykonanych kart. Pozwana przyznała, że katalogi nie mogły w żaden sposób różnić się od katalogu wzorcowego. Tym samym potwierdziła, że od samego początku zgodną wolą stron było wykonywanie prac polegających na tworzeniu katalogów z próbkami, które w żadnym przypadku nie miały i nie mogły mieć indywidualnego charakteru, tylko miały odpowiadać określonemu wzorcowi (wzornikowi). Okoliczność, że wykonywano kilka różnych katalogów, a tym samym było kilka wzorników (gdyż każdy klient płatnika miał własne katalogi) nie zmienia oceny, co do braku wyznacznika dla stworzenia oznaczonego dzieła, czy dzieł, w postaci indywidualnego i jednostkowego rezultatu, jak również braku możliwości zakwalifikowania wykonanych katalogów jako dzieł. Celem zawartych przez strony umów nie było osiągnięcie zindywidualizowanego rezultatu w postaci konkretnie określonych przedmiotów, lecz wykonywanie szeregu typowych, powtarzalnych prac, polegających na odtwórczym wykonywaniu katalogów, bez własnej inwencji twórczej, a za to zgodnie z obowiązującym wzornikiem katalogu. Dla tego rodzaju prac, jak wynika z zeznań B. B., konieczne było wykonanie katalogu według wzornika katalogu. Praca wymagała jedynie działania starannego, cyklicznego wykonywania umówionych czynności według tego samego wzornika czy wzorników, a za należyte ich wykonanie uznawano wyłącznie taki katalog, który odpowiadał wzornikowi. Niemożliwe było odróżnienie przedmiotów wykonanych przez zobowiązanego do ich wykonania od przedmiotów, które mogły wykonać inne osoby. Rozliczanie należności za wykonaną pracę opierało się na sprawdzeniu

ilości wykonanych kart. Nie wymagano żadnych specjalnych kwalifikacji, umiejętności czy doświadczenia. Chodziło tylko o to, żeby katalogi były wykonywane zgodnie z wzornikiem. Miały być tylko odpowiednio naklejane tkaniny, lamele na kartach tworzących katalogi próbek. W analizowanej sprawie wykonywano katalogi w ilościach zależnych od bieżących potrzeb zamawiającego. Czynności miały prowadzić do rezultatu w postaci katalogów, lecz nie są one charakterystyczne dla umowy o dzieło, bowiem wynikały z powtarzalnych prac, nie wymagających indywidualizacji, a tylko staranności działania. Płatnik składek zawierał z zainteresowanym umowy o świadczenia usług i ten stosunek prawny uzasadniał objęcie zainteresowanego ubezpieczeniami społecznymi.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazano na podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 1, 2 i 4 k.p.c.

W pierwszej kolejności odwołano się do podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. Skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Na gruncie przepisów o ubezpieczeniach społecznych definicja umowy o dzieło nie może być rozumiana odmiennie od definicji tej umowy w prawie cywilnym w sferze zobowiązań (...). Sąd Apelacyjny oparł się wyłącznie na tym, iż uczestnik postępowania wykonywał proste czynności powtarzalne, co w ocenie Sądu miało decydujące znaczenie dla zakwalifikowania zawartej przez strony umowy jako umowy o świadczenie usług. Sąd nie uwzględnił tego, że efektem tych czynności powtarzalnych był z góry określony rezultat – wykonanie przez uczestnika postępowania katalogów zgodnie z przekazanym mu przy zawieraniu umowy wzornikiem. Sąd błędnie też ustalił, iż skoro uczestnik postępowania miał wykonywać identyczny katalog zgodny z przekazanym mu wzorem to także fakt, iż do wykonania tego katalogu nie były niezbędne żadne szczególne umiejętności, jak też fakt, iż wykonawca nie mógł posługiwać się własną inwencją decyduje o tym, że umowa zawarta między odwołującym a wykonawcą była umową o świadczenie usług. Zgodnie zaś z orzecznictwem Sądu Najwyższego przedmiotem umowy o dzieło są rezultaty materialne i niematerialne, a w wypadku rezultatu materialnego to rzecz przedstawia samoistną wartość, dla której osiągnięcia strony zawiązały umowę, przy czym nie musi to być żaden unikatowy wytwór, do wykonania którego niezbędne są jakieś szczególne umiejętności.

Jako „alternatywną” powołano podstawę przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c., gdyż zachodzi konieczność dokonania wykładni art. 627 k.c. Koniecznym jest ostateczne rozstrzygnięcie czy o kwalifikacji umowy o dzieło ma decydować w pierwszej kolejności fakt, czy w umowie został określony jej rezultat, do którego zobowiązał się wykonawca, zaś fakt, iż do osiągnięcia tego rezultatu konieczne jest podjęcie przez wykonawcę wielu prostych powtarzalnych czynności nie dyskwalifikuje zawartej umowy jako umowy o dzieło oraz rozstrzygnięcie czy w wyniku zawarcia umowy o dzieło musi powstać twór jednorazowy i unikalny, czy też dziełem może być każdy umówiony wcześniej efekt materialny, obiektywnie weryfikowalny, poddający się testowi na wady, uzyskując swój samodzielny – niezależny od wykonawcy byt, bez względu na to, czy taki efekt powstaje w określonym procesie produkcyjnym i bez względu na liczbę rzeczy, które wytworzyć ma w ramach umowy wykonawca.

Jako „alternatywną” do powyższych podstaw przedsądu wskazano też istotne zagadnienie prawne (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.) – czy o kwalifikacji umów o dzieło ma decydować w pierwszej kolejności fakt, czy w umowie został określony jej rezultat, do którego osiągnięcia zobowiązał się wykonawca, zaś fakt, iż do osiągnięcia tego rezultatu konieczne jest podjęcie przez wykonawcę wielu prostych powtarzalnych czynności nie dyskwalifikuje zawartej umowy jako umowy o dzieło. Potrzebne jest też wyjaśnienie czy w wyniku zawarcia umowy o dzieło musi powstać twór jednorazowy i unikalny, czy też dziełem może być każdy umówiony wcześniej efekt materialny, obiektywnie weryfikowany, poddający się testowi na wady, uzyskujący swój samodzielny – niezależny od wykonawcy byt, bez względu na to, czy taki efekt powstaje w określonym procesie produkcyjnym i bez względu na liczbę rzeczy, którą wytworzyć ma w ramach umowy wykonawca.

Pozwany wniósł o nieprzyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i zasądzenie kosztów.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie przedstawia zasadnej podstawy przedsądu i dlatego nie został uwzględniony.

Nie wykazuje, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona- art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. Każda umowa o dzieło jest umową rezultatu, jednak nie każda umowa o określony rezultat jest umową o dzieło. W przeciwnym razie każdą rzecz wykonaną przez ubezpieczonego, czy nawet ich liczbę (w tym przypadku katalogów), należałoby uznawać za samodzielne dzieło. Oceny nie można zamknąć w twierdzeniu, że gdy wykonaną rzecz można uznać za dzieło, to strony zawarły umowę o dzieło (art. 627 k.c.). Znaczenie ma treść całego zobowiązania a nie tylko sama rzecz, którą wykonuje druga strona. Określenie w umowie co zostanie wykonane nie przesądza umowy o dzieło. Nie decydowało o niej zatem zamówienie, lecz praca właściwa umowie starannego działania. Liczba katalogów (rezultat) określała ilość pracy i zależnego od niej wynagrodzenia. Wzór determinował sposób i reżim wykonania katalogu. Istota zobowiązania polegała na wykonywaniu pracy (katalogów) a nie indywidualnego dzieła w rozumieniu art. 627 k.c. W tej sprawie Sąd Apelacyjny uzasadnił, dlaczego umowa zawarta z ubezpieczonym nie była umową o dzieło. Skarżąca nie podważa argumentacji Sądu. W ocenie skarżącej o umowie o dzieło decydował jej przedmiot, czyli z góry określony rezultat. Nie jest to zarzut uzasadniający stwierdzenie oczywistej zasadności skargi kasacyjnej. Przede wszystkim dlatego, że umowy o dzieło nie można redukować do samego efektu pracy, gdy zobowiązanie wykonawcy sprowadza się do starannego wykonywania czynności. Nie decyduje nazwa umowy i formalna jej treść. Wykonywanie umówionej pracy i nawet uzyskanie określonego rezultatu nie jest właściwe dla umów o dzieło, gdy znaczenie ma powtarzalna praca, której miarą jest ilość pracy (w sumie czas pracy) łączona z określoną starannością i zaangażowaniem zatrudnionego. Jest tak właśnie wtedy, gdy nie chodzi o jednostkowy (indywidualny) rezultat, lecz o zwykłe czynności manualne polegające na wykonywaniu określonego produktu w niemałej liczbie wedle ściśle określonego wzornika. W ocenie podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. wiążą ustalenia faktyczne na których oparto zaskarżony wyrok (art. 398¹³ § 2 k.p.c. ma odpowiednie zastosowanie na etapie przedsądu). Z ustaleń faktycznych wynika zatrudnienie ubezpieczonego do wykonania zamówionych katalogów w niemałej ilości wedle wzorów określonych przez zamawiającego. Takie określenie rezultatu, nawet w umowie pisemnej zawartej przed przystąpieniem do jej wykonania, nie przesądza

umowy o dzieło, jako że zasada swobody umów nie jest nieograniczona również na gruncie prawa cywilnego (art. 353¹ k.c.). Umowa o dzieło ma za przedmiot dzieło, którego zamawiający z reguły sam nie wykonuje lub nie może wykonać, ze względu na szczególne (jednostkowe) cechy zamówienia (rzeczy materialnej, niematerialnej) lub ze względu na brak wiedzy, umiejętności i możliwości wytwórczych. Tutaj zaś ustalono, że zlecane do wykonania katalogi składały się na szerszą działalność wytwórczą (usługową) skarżącej. Zawierane umowy były zatem częścią tej działalności a rola wykonawcy polegała w istocie na starannej pracy, jako że zlecona praca nie była skomplikowana, miała być wykonana z powierzonych próbek materiałów i ściśle według wzornika. Istota świadczenia polegała na dokładności, staranności i powtarzalności. Uprawnione jest zatem stwierdzenie, że określony z góry „rezultat” nie decydował o dziele, nawet gdy obejmował rodzaje i liczbę zamawianych katalogów.

Druga podstawa przedsądu nie spełnia się, gdyż w centrum jej zainteresowania jest tylko sam przepis a nie orzeczenie w konkretnej sprawie wydane na podstawie tego przepisu (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.). Skarżąca zestawiała we wniosku szereg orzeczeń i na tej podstawie twierdzi, że orzecznictwo jest rozbieżne. Rozstrzygnięcia sądowe są takie jak ustalenia faktyczne w konkretnej sprawie i stosowanie prawa poprzedzone jego wykładnią. Skarżąca nie twierdzi, że w którymkolwiek z wskazanych orzeczeń rozstrzygnięcie powinno być inne. Potwierdza tym samym, że stosowanie prawa to suwerenne prawo sądu powszechnego. Teza jest zatem następująca - orzeczenia mogą być różne co nie znaczy, że orzecznictwo jest rozbieżne.

Sąd Najwyższy rozpoznał wiele skarg kasacyjnych, w których rozstrzygał o zasadności kwalifikacji umów o świadczenie usług jako umów o dzieło albo jako umów starannego działania, do których stosuje się przepisy o zleceniu. Regulacje prawne mogą sprawiać trudności w wykładni i stosowaniu prawa, co samo w sobie nie oznacza, że skarga podlega każdorazowo rozpoznaniu przez Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. Jest wiele orzeczeń w sprawach dotyczących umów o dzieło i umów zlecenia. Wielość orzeczeń wynika z różnych stanów faktycznych i stosowania prawa w konkretnej sprawie. Różne stany faktyczne powodują, że wystrza się wykładnia przepisów, ale nadal mamy odrębne

rodzajowo umowy o dzieło i zlecenia. Nie ma dowolności tych umów. Kwalifikowanie zobowiązań jako umów starannego działania (zlecenia) ma też swe racjonalne granice. Nie chodzi o uznanie, bo zlecenie i dzieło, to umowy całkowicie inne w systemie prawa. Skarżąca nie wykazuje podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. Ta przesłanka przedsądu ma charakter uniwersalny, bo przedmiotem jej zainteresowania jest tylko sam przepis prawny a nie jego stosowanie w sprawie objętej skargą (sprawie indywidulanej) albo w innych sprawach. Podstawę przedsądu warunkuje nie zwykła, lecz kwalifikowana potrzeba wykładni wynikająca z poważnych wątpliwości w wykładni przepisu lub z rozbieżności w orzecznictwie sądów. Przepis art. 627 k.c. nie jest nowy w systemie prawa. Ma już niemałe orzecznictwo, co nie wynika ze skomplikowania regulacji, lecz z jej stosowania do różnych stanów faktycznych. Przykładem jest tu choćby orzecznictwo zauważane przez skarżącą w uzasadnieniu skargi kasacyjnej. Nie stwierdza się jednak rozbieżności w orzecznictwie na tle wykładni art. 627 k.c., gdyż w przeciwnym razie Sąd Najwyższy niejako z urzędu podjąłby uchwałę w składzie powiększonym dla ujednolicenia orzecznictwa. Nie jest uprawnione założenie wniosku, że wystarczy przesądzić, iż o umowie o dzieło decyduje to, czy w umowie został określony rezultat. Nie zamyka to sprawy, gdyż z art. 627 k.c. wcale nie wynika, iż jej warunkiem *sine qua non* jest pierwotne określenie w umowie rezultatu (dzieła). Zamawiający może bowiem akceptować określony zakres swobody po stronie wykonawcy. Najczęściej zamawiane dzieło będzie określone już na początku. Nie znaczy to, że eliminuje to spory, gdyż nie formalna treść umowy, lecz przedmiot zobowiązania i sposób jego wykonania (treść obowiązków dłużnika) decydują o rodzaju umowy. Ujawnia się to na tle spraw, w których zauważa się instrumentalne odwołanie do umowy o dzieło, gdy jej wykonanie składa się na pracę właściwą dla zlecenia a nawet pracowniczego zatrudnienia. Oczywiście stosowanie prawa nie jest dowolne, o czym świadczy wskazywany przez skarżącą wyrok Sądu Najwyższego z 8 października 2013 r., III UK 126/12, bowiem organ rentowy niezasadnie zakwalifikował umowę o dzieło jako umowę o pracę nakładczą. Punkt ciężkości tego rozstrzygnięcia nie wynikał z wykonywania pracy według przekazanego wzoru, lecz z braku podstaw do stwierdzenia pracy nakładczej, czyli wykonywania działalności w sposób zbliżony do zatrudnienia pracowniczego.

Nie spełnia się również podstawa przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., albowiem istotne zagadnienie prawne (które ma na uwadze ten przepis) nie może być ujmowane „jako alternatywna podstawa” do podstaw przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 2 i 4 k.p.c. Pierwsza podstawa przedsądu ma samodzielne znaczenie. Jej funkcja i rola są inne niż drugiej podstawy przedsądu. Ustawodawca wyraźnie rozróżnia te podstawy przedsądu. To co skarżąca przedstawia na uzasadnienie podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. nie składa się na podstawę przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. Przedmiotem zainteresowania istotnego zagadnienia prawnego nie jest tylko sam przepis, ze względu na kwalifikowaną potrzebę jego wykładni, lecz problem prawny o znaczeniu uniwersalnym (podobny od pytania prawnego z art. 390 k.p.c.). Brak jest takiej rangi zagadnienia we wniosku. Zagadnienie nie wykracza poza zwykłą wykładnię prawa, gdyż jak wskazano samo określenie dzieła (rezultatu) w umowie nie zamyka badania w razie sporu czy strony nie łączyło zobowiązanie innej treści niż wynikające z zapisu w umowie. Podobnie negatywną ocenę należy wyrazić, gdy wniosek istotne zagadnienie prawne określa jako podstawę alternatywną do podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. Z tej przyczyny, że już w samym założeniu ujawnia się dysonans, albowiem to co składa się na oczywistą zasadność skargi nie może być ujmowane jednocześnie jako istotny problem prawny (art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 4 k.p.c.). Ponadto sformułowana kwestia nie stanowi novum, bo nie wykracza poza wykładnię i stosowanie prawa w sprawie objętej skargą. Odpowiedział na nią już Sąd powszechny w tej sprawie. Nie chodziło o jeden katalog jako dzieło, lecz o stałe i powtarzalne czynności, polegające na wykonywaniu wielu katalogów według wzorów. Tam, gdzie zleceniobiorca ma pracować, najczęściej wykonując powtarzalne, podobne i takie same, z reguły proste czynności, tam z reguły chodzi o umowę o świadczenie usług. Cechą istotną umowy jest wówczas staranność w wykonywaniu czynności. Wynikiem takiej staranności może być rezultat, który nie jest dziełem w rozumieniu art. 627 k.c. Wykracza to ponad potrzebę argumentacji, gdyż istotne zagadnienie prawne nie może polegać na rozwiązywaniu określonego kazusu, silnie uwarunkowanego sytuacją faktyczną w danej sprawie. Wówczas funkcja pierwszej podstawy przedsądu byłaby bezprzedmiotowa i postępowanie kasacyjne stałoby się powszechną (trzecią) instancją.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 398⁹ § 2 k.p.c.).

O kosztach orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i § 3 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. oraz stosowanych odpowiednio do odpowiedzi na skargę kasacyjną § 9 ust. 2 i § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.